

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ «ПВК ВАГНЕРА» НА ДЕРЖАВИ АФРИКИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Автори:

Юрій Олійник, Марта Олійник-Дьомочко,
Анатолій Максимов

Російська Федерація протягом останніх років використовує приватну військову корпорацію «Вагнер» – незаконне збройне формування, створене Євгенієм Прігожиним та Дмитрієм Уткіним в 2013 році – для досягнення власних інтересів за двома напрямками.

По-перше, досягається контроль над африканськими режимами, вагнерівці стають частиною зовнішньої політики Росії, спрямованої на узалежнення від себе африканських країн та експлуатацію природних ресурсів. По-друге, їхня діяльність розширює зону політичного впливу Москви та послаблює позиції європейських держав і США в Африці. По-третє РФ пробує розхитувати ситуацію та дестабілізувати різні частини континенту, що має відволікати увагу Заходу від стримування Росії в Центральній-Східній Європі.

Загалом російська політика в регіоні формується з трьох ключових елементів – інформаційна пропаганда та політичне посилення, економічне посилення, військове посилення. «ПВК Вагнер» концентрується на військовому та частково економічному елементі, однак діє в чіткій координації з іншими російськими інститутами.

В нашому дослідженні ми коротко охарактеризували присутність «ПВК Вагнер» в африканських державах – Центральноафриканській Республіці, Лівії, Судані, Чаді, Камеруні, Демократичній Республіці Конго, Мозамбіку, Малі та Буркіна-Фасо. Для «ПВК Вагнер» військова підтримка – далеко не завжди головна причина входження в ту чи іншу країну. Більшу роль відіграють її мінеральні ресурси.

Прикладів ми вже бачимо чимало: Лівія, ЦАР, Судан. Допомогти у цьому їм може слабка центральна влада, яка не в змозі контролювати всю територію країни. Тоді «Вагнер» укладає альянси з місцевими лідерами, на землях яких розташовані мінеральні запаси. І починає «захистити» їх в обмін на видобуток та експорт.

ОПИС ПРОБЛЕМИ

Центральноафриканська Республіка

Війна в країні триває з перервами з 2012 року. Головне протистояння йде між мусульманською Північчю (Альянс повстанців Селека) та християнським Півднем, який зберігає контроль за столицею Бангі і підтримує центральний уряд.

Вагнерівці присутні в країні з 2016 року, тоді їх контролював Валерій Захаров. До початку конфлікту в Лівії ЦАР вже стала головною базою «ПВК Вагнер» на континенті.

З часом росіяни по суті взяли на утримання режим, фінансуючи навіть культурні заходи. А в кінці травня 2019-го при уряді в Бангі було створене представництво міністерства оборони РФ, посилено поставки озброєння. Натомість «Вагнер» захопив контроль над родовищами золота та діамантів.

Російські найманці стали основною охороною президента Фостена-Аршанжа Таудери. На початку 2021 року вони врятували режим, розбивши спроби Коаліції патріотів за зміни. Під час зіткнень регулярно гинуть окремі найманці.

Росіяни часто вдаються до військових злочинів. 16 та 17 січня 2022 року вони вбили щонайменше 65 мирних жителів у селах Аїгбадо та Янга.

Російські інструктори навчають урядову армію, активно постачають зброю та бронетехніку. Є дані про зберігання дорогоцінностей та валютних запасів російської еліти в країні. Також вагнерівці вербують місцевих жителів для війни в Україні з місцевих в'язниць.

Посилення російської активності в регіоні досягло максимуму у 2021-22 роках. Через ЦАР експортується присутність до Малі та Буркіна-Фасо, де Росією підтримані військові перевороты. Також можливі загострення на кордонах країни, зокрема з Чадом, де погіршилася ситуація після загибелі президента Ідріса Дебі.

Лівія

Лівія є другою головною базою «ПВК Вагнер» у Африці, вони діють там з 2018-19 років та брали активну участь в останньому великому наступі Лівійської Національної Армії (LNA), коли війська Хафтару дійшли до південних околиць Тріполі. А небойова

залученість Росії починається ще з 2014 року, в часи першої громадянської війни у Лівії.

«Вагнерівці» відкрито стоять на стороні фельдмаршала Халіфи Хафтара та його східного уряду, захищають його, виступають військово-політичними радниками. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, приблизно 1300 бійців «Вагнера» були перекинуті на нашу територію саме з Лівії.

Втім, це не означає, що операції ПВК у цій північноафриканській країні зменшилися чи зупинилися – зовсім навпаки, вони розширюються. Політична, економічна та безпекова ситуація у Лівії залишається нестійкою. Є інформація, що бійцям у Лівії не платили по 10 місяців.

Основні активності «ПВК Вагнер» у Лівії: бойові наступальні операції (до 2022 року), Тренування та надання спорядження для LNA, забезпечення особистої безпека Халіфи Хафтара, участь в перемовинах, видобування природних ресурсів.

У Лівії «вагнерівці» відомі своїми злочинами та залученістю в експорт нафти і розміщені навколо нафтових родовищ та військових баз, підконтрольних Хафтара та його LNA (Лівійська Національна Армія).

Це, зокрема, авіабаза Хадім, міста Сірт та Аль-Джуфра у центрі країни. Саме в цих локаціях розташовані передові загони з бойовими літаками та ППО. Щодо нафти, то завжди є ризик, що «контроль присутності» переросте у «контроль доступу» чи навіть у знищення інфраструктури у якості помсти за західні санкції. А це вже поставить під значний ризик енергетичну безпеку Європи, зокрема – Південної.

Судан

До Судану «Вагнер» запросила ще минула влада Омара Аль-Башира у 2017 році після зустрічі з Путіним у Москві. Це був логічний крок після затвердження найманцями своєї позиції у Лівії. І хоча зараз Прігожин взагалі спростовує, що його бійці є всередині, це скоріш за все не так.

«Вагнерівці» у кількості спочатку до 100 людей з 2018 року тренували армію Судану. Але також вони допомагали Силам Швидкого Реагування (СШР) генерала Хемедті приблизно з 2021 року. За даними ЗМІ Судану, кількість зросла до 500 найманців, розташованих біля кордону з Центральноафриканською Республікою.

Як у Лівії структури «Вагнера» контролюють нафту, так в Судані вони переробляють золото на фабриках. За інформацією ЗМІ, ціна за вантажівку із необробленим золотом

може доходити до \$4000. Захищають їх при цьому як сили Хемедті так і «вагнерівці». Два озброєних угруповання вже більше чотирьох років працюють разом.

Існують свідчення, що голова СШР домовився з кремлем, що мільярди доларів з експорту золота не потраплять до бюджету, а будуть обміняні на політичну та безпекову підтримку з боку Росії.

З середини квітня 2023 року Судан поринув у хаос через конфлікт двох генералів, які до цього разом керували країною. «ПВК Вагнер» формально на стороні Хемедті (він же – Мохаммед Дагало), але також зберігає зв'язки з правлячим режимом Аль-Бурхана.

На відміну від Лівії, безпосереднє втручання «вагнерівців» у суданський конфлікт поки що залишається обмеженим. Але не можна виключати, що вона зросте найближчим часом (особливо зважаючи на поразки СШР безпосередньо на полі бою).

Найбільшою проблемою для ПВК Прігожина наразі має бути захист шахт та заводів, де видобувають та переробляють суданське золото; а ще – щоб конфлікт не поширився на прикордоння з ЦАР.

Чад

Чад поки що unikнув прямого втручання «ПВК Вагнер», але ця країна розглядається ними **як наступна потенційна ціль**.

Тут головну роль грає співпраця з повстанськими групами на кордоні між Лівією, Суданом, Нігером та ЦАР. росіяни хотіли навіть зробити табір для 300 чадських повстанців у районі Центральної Африки. Відомо, що «багато молоді з Чаду» поїхало, щоб приєднатися до «вагнерівців» у ЦАР.

«Вагнерівці» можуть планувати скидання чинної влади у Чаді через “оточення” країни іншими, де вони вже присутні. Мотив зрозумілий: багаті мінеральні ресурси, зокрема нафта.

Західні чиновники наразі серйозно занепокоєні, що стабільність одного з головних союзників США у Африці може бути порушена. Зі злитих документів розвідки США можна дізнатися, що Чад входить у так звану «прігожинську» «конфедерацію держав»: там ще мали бути Еритрея, Буркіна-Фасо, Гвінея, Малі, Нігер та Судан.

Поки що невідомо щодо конкретних дій «ПВК Вагнер» щодо Чаду, але вони цілком можливі у найближчому майбутньому.

Камерун

Держава довго намагалась дотримуватись загального нейтралітету, але ще в 2021 році Камерун отримував російські вакцини Sputnik V. У квітні 2022 року підписана угода Камеруну з РФ про військову співпрацю на 5 років.

Франція засуджувала це рішення, а президент Макрон під час візиту в столицю Камеруну Яунде розкритикував такі дії, звернувши увагу на використання продовольчої кризи як зброї Росії. Однак протягом 2022 року відбувається загальне зменшення військової присутності Франції в регіоні.

У грудні 2022 камерунська телекомпанія Afrique Media оголосила про початок співпраці з структурою Russia Today. На каналі з багатомільйонною франкомовною аудиторією експерти регулярно підтримують політику РФ та виправдовують вторгнення до України

За даними розслідування The Africa Report, Камерун поряд з сусідньою Центральноафриканською Республікою став центром економічної діяльності ПВК «Вагнер». Зокрема йдеться про золотоносну шахту Ндассіма в ЦАР, золоті злитки з якої непомітно відправляють до Росії через камерунський порт Дуала.

Зокрема йдеться про фірму International Global Logistic (IGL), засновану центральноафриканцем Ануром Маджидо, що ймовірно працює в контакті з Романом і Віталієм Перфілевими в ЦАР. Також цим шляхом до ЦАР завозять дешевий нігерійський алкоголь. Відповідно, посилену активність щодо боротьби з опозиційними групами в ЦАР проводять саме вздовж автотраси з Дуали до Бангі (на початку квітня 2023 в префектурі Охам Пенде зафіксоване зіткнення вагнерівців з бійцями Коаліції патріотів за зміни)

Але російський вплив в кінці 2022 року наптовхується на проблеми. Президент Поль Бія активізує контакти з США. Це може бути викликано намірами сепаратистів на заході країни (в регіоні Амбазонії) залучити на допомогу вагнерівців. Про це свідчать джерела місцевого журналіста Ремі Нгоно.

Конфлікт в Амбазонії триває роками як за давнє міжобщинне протистояння на лінгвістичній основі (між франко- та англофонами) Територія країни свого часу була поділена між Британією та Францією. Центральний уряд досі контролює основні міста, тоді як інша сторона – частини сільської місцевості, особливо на кордоні з Нігерією.

Присутність на заході Камеруну (у випадку підтримки сепаратистів Амбазонії) дозволить вагнерівцям впливати на сусідні Нігерію та Чад.

Демократична Республіка Конго

Після приходу до влади в 2019 році президента Фелікса Тшіскеді, здавалося, вплив Росії та Китаю зменшився, порівняно з минулим лідером. Жозеф Кабіла, президент ДР Конго у 2001-2019 роках, був слухачем курсів марксистської діалектики і теорії керівництва антиімперіалістичним партизанським рухом у Нанкіні та, відповідно, давнім другом КНР.

Однак з часом Москва почала відновлювати позиції, особливо з 2020 року, коли до ДР Конго починаються поставки російської вакцини Sputnik V. Безуспішність допомоги Заходу в боротьбі з повстанцями на сході країни, попри стабілізаційну місію ООН, змушує країну шукати контакти з Москвою та Пекіном.

Політики вищого рівня активно взаємодіють з представниками Москви. Спікер Сенату (верхньої палати парламенту) професор Модест Бахаті відвідав міжнародний економічний форум, організований з 15 по 18 червня 2022 року в Санкт-Петербурзі. 19-20 грудня відбувся візит до Кіншаси делегації російських депутатів, які зустрічались з президентом Національної асамблеї (нижньої палати парламенту) Крістофом Мбосо, першим заступником голови Сенату та представником Комітету зовнішніх відносин Сенату ДРК Ф. Фурахом Муюмбою. Крістофа Мбосо було запрошено на міжнародну парламентську конференцію в Москві у березні 2023 року.

Не менш важливий медійний та культурний вплив. Зокрема варто згадати Конголезьке агентство преси (СРА), яке з жовтня 2021 року почало партнерство з російським прес-агентством «Sputnik». В листопаді 2022 у Кіншасі проводився Тиждень російського кіно. 13 грудня Посольство Росії відкрило на території Вільного університету Кіншаси (ULK) виставку, організовану з нагоди 350-річчя від дня народження Петра Першого.

У червні організовано маніфестації на підтримку Путіна та присутності РФ в регіоні в місті Гома (провінція Північне Ківу). Виступи спрямовані проти присутності сил ООН, насамперед представників Заходу, під гаслами зразку «Ми проти лицемірних союзників, Путін прийде до нас на допомогу».

У серпні 2022 у Москві були ухвалені домовленості про постачання в ДР Конго сучасного військового обладнання з РФ. Ключова особа – міністр оборони ДР Конго Гілберта Кабанда Курхенга.

Кабанда прилітає до Росії, де зустрічається із заступником міністра оборони Олександром Фомінім на полях 10-ї Конференції з міжнародної безпеки, яка проходила з 15 по 18 серпня.

Згодом міністр Гілберт Кабанда підтвердив, що вони обговорили ратифіковану з 2018 року угоду про придбання зброї армією ДПК у Росії, для оснащення Збройних сил ДР Конго (FARDC) необхідними засобами для забезпечення безпеки своєї національної території.

Після серпневого візиту Гілберта Кабанди до Москви західні дипломати, що працюють в Африці, висловили стурбованість можливим розгортанням сил «ПВК Вагнер» в Конго. Однак президент Фелікс Чіскеді в жовтні виключив можливість залучення російських найманців для придушення конфлікту. Також посольство РФ в Кіншасі окремо спростовувало західні публікації про ймовірність залучення «ПВК Вагнер».

Однак вже на початку січня 2023 року представники повстанського руху M23 заявили, що в східній провінції Північне Ківу вже присутні найманці «ПВК Вагнер». Офіційна влада країни відкинула звинувачення.

Схожа інформація ще раніше, в грудні, надавалась джерелами в сусідній Руанді, де у запрошенні найманців звинувачували офіційну владу Кіншаси. В околицях міста Гома помічені білі найманці з нібито румунськими паспортами. Є дані, що найманці «Вагнера» прибули 22 грудня 2022 року до міста Гома та розмістились в готелі Mbiza, в якому також перебувало 103 колишніх французьких легіонера, які прилетіли з Бухареста. Готель перебуває під охороною Республіканської гвардії, підконтрольної президенту Тшіскеді.

Однак загострення відносин з сусідньою Руандою, що підтримує повстанців (дійшло до порушення військовими літаками повітряного простору) і нездатність сил ООН надати адекватну допомогу змушує просити зброю в РФ та підтримувати введення найманців.

Росії вигідне наростання нестабільності, що стимулює місцеві еліти шукати нових зовнішніх союзників. Це також створює можливості з дискредитації миротворчих ініціатив ООН.

Посилює можливості російського впливу географічне розташування – ДР Конго безпосередньо межує Центральноафриканською Республікою, де присутні російські військові та найманці з «ПВК Вагнер». Вплив на ДР Конго дозволяє формувати територіальну смугу від Судану до Атлантичного океану, що послабить позиції Заходу, та змусить навіть сусідні держави зважати на РФ, зокрема під час голосувань в ООН.

Мозамбік

Найманці «ПВК Вагнер» були задіяні у Мозамбіку на запрошення уряду країни для боротьби з терористами угруповання Ісламська Держава Центральної Африки (IS-CAP) в північній, багатій газом провінції Кабо Дельгадо, та захисту стратегічної інфраструктури гірничо-видобувної галузі.

Попередньо уряд країни розглядав можливість найму компаній інших країн, зокрема зі США, проте вибір впав на користь «ПВК Вагнер» через нижчу вартість їхніх послуг. Не в останню чергу, роль у запрошенні зіграв той факт, що СРСР підтримував ФРЕЛІМО (теперішня провладна партія) у боротьбі за незалежність Мозамбіку від Португалії. Також, напередодні РФ списала 90% боргу Мозамбіку.

«ПВК Вагнер» розпочали свої операції в країні у вересні 2019 році. Одночасно, посилились позиції Росії в країні – Мозамбік та Росія підписали угоду про видобуток скрапленого газу, співпрацю в енергетичній та військовій сферах. В перспективі, економічна угода мала бути розширена навіть на будівництво нових трубопроводів через південну Африку.

«ПВК Вагнер» виявилися неуспішними у боротьбі з терористами, несли втрати особового складу і припинили свою діяльність у Мозамбіку. Причинами їхньої невдачі стали: нерозуміння обстановки в країні, відсутність співпраці з мозамбікськими збройними силами.

Попри той факт, що російські найманці більше не задіяні в країні, вплив Росії зберігається: країна утримується від засудження дій Росії в Україні, економічна співпраця продовжується, існують наміри щодо розширення торгівлі.

Керуюча політична партія країни ФРЕЛІМО дружньо налаштована до Росії. Деякі топ представники цієї політичної сили мають контакти з російськими бізнесменами, які займаються видобутком дорогоцінного каміння. Відповідно, вплив Росії з розширенням співпраці ставатиме сильнішим, паралельно з обмеженою підтримкою України.

Малі

Можливості для «ПВК Вагнер» в Малі з'явилися після переворотів 2020 та 2021 рр. та приходу до влади військової хунти, пов'язаної з Росією. До 2021 року, поки її не зупинили, безпекові операції в регіоні здійснювала Франція в рамках операції «Бархан». А згорнули її через критику зі сторони Малі, високу вартість та ще ряд чинників.

У грудні 2021 році «ПВК Вагнер» почали свою діяльність в Малі на запрошення керівників країни для боротьби терористичною загрозою у північній провінції.

Запрошення найманців стало наступним кроком у поступальному нарощуванні співпраці у безпековій сфері між Малі та Росією: попередньо мало місце підписання договору про співпрацю у сфері безпеки та оборони та передача Малі російського озброєння.

Вагнерівців у Малі звинувачують у насильстві та вбивстві цивільного населення (понад 500 осіб), що розслідується міжнародними організаціями.

Залучення «ПВК Вагнер» у Малі несе ризики посилення впливу Росії та її потенційний контроль над шляхами нелегальної міграції та наркотрафіку, які пролягають через регіон Сахель, доступ до родовищ урану, діамантів та золота.

Це також несе ризики і для безпекової ситуації в Малі, оскільки раніше російські найманці продемонстрували свою неефективність у Мозамбіку у боротьбі проти терористів. Разом з тим, успішне виконання їхніх завдань призведе до зростання кількості африканських країн, охочих їх найняти, що в свою чергу вестиме до зростання ролі Росії загалом на Африканському континенті.

Буркіна-Фасо

Буркіна-Фасо є країною, яка поступально тяжіє до Росії після переворотів, що мали місце у 2022 році.

В січні 2023 року Буркіна-Фасо вислала з країни французькі спецсили, які були задіяні в антитерористичних операціях. Існують підозри, що вагнерівці уже діють в країні, проте керівництво Буркіна-Фасо це заперечує. Разом з тим, Росію у своїх заявах лідер країни Ібрагім Траоре називає ключовим стратегічним безпековим партнером.

Буркіна-Фасо може бути приваблива для Росії через своє положення в регіоні Сахель, де Росія прагне домінувати та поклади золота.

В країні уже були втілені кілька проросійських інформаційних кампаній: під час протестів були помічені люди з російськими прапорами та гаслами (схожі речі мали місце в Малі перед тим, як у країну запросили вагнерівців). Також нещодавно одна російська компанія отримала дозвіл на розробку родовищ золота в Буркіна-Фасо.

З огляду на те, в країні зберігається терористична загроза і необхідні сили для боротьби з нею, та постійне нарощення кооперації з Росією, цілком вірогідно, що найманці «ПВК Вагнер» можуть з'явитися в країні, що матиме негативні наслідки і для безпеки регіону, і сприятиме посиленню впливу Росії.

ВИСНОВКИ

Загальні передумови для приходу «ПВК Вагнер» в країну – безпекова нестабільність та політичний режим, що має дружні відносини з Росією або ж влада диктаторів, які намагаються використати найманців для розправи з опозицією, мітингами тощо.

Продовжується локальний рекрутинг з таких держав як Малі, Чад, Судан. Використання Лівії у якості передової бази дозволяє «ПВК Вагнер» здійснювати тиск на Чад та Нігер, який часто переходить у прикордонні сутички (іноді з суттєвими втратами для росіян). Загалом, це послаблює безпеку та спокій цілого регіону Сахелю, зважаючи на закінчення Францією операції «Бархан» та невеликого бажання інших сторін активно впливати на ситуацію.

Північ Африки та регіон Сахелю перебуває у майже постійній соціальній, економічній, безпековій нестабільності. Це створює чудові умови для появи в країнах підрозділів бійців «Вагнера». Особливо, якщо треба втримати владу для режиму або підтримати одну зі сторін в умовах громадянського конфлікту. В результаті це впливає на весь регіон, ведучи до ще більших коливань, переворотів та війн.

Ризики, які несе розширення географії «ПВК Вагнер» у Африці:

- для Африки це – послаблення безпекової ситуації, оскільки вони не є такими ефективними як європейські чи американські військові, як наслідок – зростання регіональної нестабільності, криза біженців.
- для України – зростання впливу Росії в Африці, доступ Москви до корисних копалин, поширення пропаганди та розширення економічної співпраці з країнами континенту, завдяки чому вона може перекривати частково вплив санкцій та продовжувати спонсорувати війну;
- для світу – посилення російсько-китайського блоку, послаблення позицій Вашингтону та Європи в Африці. Також через дестабілізацію в регіоні Сахелю актуальна загроза наростання міграції в Європу, відвертання уваги від російсько-української війни.

Потенційні країни, де може з'явитися «ПВК Вагнер»:

Мадагаскар тяжіє до російської орбіти: відомим є випадки виборів у 2019 році, коли Росія пробувала підкупити кандидатів на пост президента та всіляко втручалася у виборчий процес. Також в зоні ризику Південний Судан, який теж доволі симпатизує Росії, має неврегульований конфлікт всередині країни.

© Центр дослідження Африки

Автори:

Юрій Олійник, Марта Олійник-Дьомочко,
Анатолій Максимов

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр дослідження Африки

E-mail: afryka.seminar@gmail.com

<http://african.com.ua>